

“Niemand wil een pensioen dat over de ruggen van anderen is verdiend”

Clusterbommen, landmijnen, kinderarbeid en milieuvervuilende industrieën. Het waren geen fraaie zaken waarmee televisieprogramma Zembla ongeveer een jaar geleden de pensioenfondsen in verband bracht. Het programma, waarin de beleggingspraktijk van een aantal fondsen aan de kaak werd gesteld, droeg ertoe bij dat verantwoord beleggen bovenaan de agenda van de fondsbestuurders kwam te staan. “Mensen willen geen pensioen ontvangen dat over de rug van een ander is verdiend”, zegt werknemersvoorzitter Willem Noordman van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen, die zo'n 500 miljard aan pensioengeld vertegenwoordigt.

Yvonne van der Heijden

“Zembla heeft bij de fondsen een gevoel van urgentie teweeggebracht”, meent de Maastrichtse hoogleraar Ethiek, Organisaties en Samenleving Harry Hummels. De televisieuitzending had volgens hem het effect van de spreekwoordelijke steen in de vijver.

Toch was een aantal fondsen al lang vóór de uitzending bezig met bewust beleggen. Het pensioenfonds van de FNV ging er bijvoorbeeld eind jaren zeventig al mee van start. PGGM, de pensioenverzekeraar voor de sector zorg en welzijn, maakte in de jaren tachtig ook al bewuste keuzes om ergens wel of juist niet in te beleggen.

“Het was rudimentair, maar ze lieten maatschappelijke aspecten al wel een rol spelen in hun beleggingsbeleid”, zegt Hummels. “Het vraagstuk van verantwoord ondernemen, dat in het midden van de jaren negentig meer aan de oppervlakte kwam, is tegen de eeuwwisseling ook door beleggers opgepakt. Zembla toonde in maart 2007 de maatschappelijke urgentie aan dat pensioenfondsen moeten nadenken of ze betrokken willen zijn bij zaken die gevoelig liggen in de samenleving.”

Hummels heeft vorig jaar als voorzitter van een commissie van de pensioenkoepels een rapport opgesteld over de praktijk van verantwoord beleggen dat de fondsen concrete handvatten wil geven om daar invulling aan te geven. “Het rapport wil ertoe bijdragen dat de fondsen bewuster worden van de maatschappelijke aspecten van hun beleggingsbeleid”, zegt Hummels “Besturen kunnen het gebruiken om een visie te ontwikkelen. Het is namelijk uitdrukkelijk aan de individuele fondsbesturen om een beleggingskader te formuleren dat bij het eigen fonds past.”

Katalysator

Willem Noordman is een van de twee voorzitters van de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen (VB), waarbij vrijwel alle Nederlandse bedrijfstakpensioenfondsen zijn aangesloten. De 82 fondsen zijn goed voor het beheer van ruim 500 miljard van het totale Nederlandse pensioenvermogen dat zo'n 700 miljard euro omvat. Noordmans vereniging was ook een van de initiatiefnemers van de commissie-Hummels.

De VB-voorzitter is het wel met Hummels eens als hij stelt dat Zembla voor de fondsen als katalysator heeft gewerkt bij het ontwikkelen van een verantwoord beleggingsbeleid. "Ieder bestuur moet kunnen uitleggen welke keuzes gemaakt zijn en waarom. Het is dodelijk te worden bevraagd over een belegging en niet te weten wat je moet antwoorden."

Voor de pensioenfondsen zitten speciale haken en ogen aan verantwoord beleggen omdat zij eerst en vooral in staat moeten zijn de gedane toezeggingen aan de pensioengerechtigden na te komen. Die wettelijke bepaling verplicht de fondsen te streven naar een optimaal rendement en plaatst hen voor dilemma's als het gaat om verantwoord beleggen.

"Bij welke zaken wil je als pensioenfonds niet betrokken zijn?", vraagt Noordman. "Zijn dat alleen de onderwerpen waarover internationale afspraken bestaan, zoals kinderarbeid en bepaalde wapensystemen of trek je het breder en laat je (on)vrijheid van vakorganisatie, kernenergie, bont en dierproeven er ook onder vallen. Een fonds moet hele goede afwegingen maken, want uitsluiting kan op gespannen voet staan met de wettelijk opgelegde verantwoordelijkheid het vermogen goed te beheren."

Hummels meent dat pensioenfondsen verantwoord beleggen zouden moeten benaderen vanuit hun primaire taak goede financiële resultaten te behalen tegen aanvaardbare risico's. Dat betekent bewust investeren in zaken waarbij de fondsen juist wel betrokken willen zijn. "Het aardige is dat de maatschappelijke discussie ervoor zorgt dat vermogensbeheerders nieuwe beleggingscategorieën creëren waarbij goede rendementen kunnen worden behaald en tevens een bijdrage kan worden geleverd aan het streven naar een betere wereld. Verantwoorde bosbouw, schone technologieën en microfinanciering zijn daarvan enkele voorbeelden. Water zal daar in de toekomst ook bij horen. Verantwoord beleggen is meer dan niet beleggen in zaken die op grond van internationale afspraken niet mogen. Het gaat erom op een verantwoorde manier rendement te behalen."

Transparantie is een wezenlijk onderdeel van verantwoord beleggen. Een lijst publiceren op internet met ondernemingen of landen waarin niet wordt belegd, draagt volgens Hummels nauwelijks bij aan inzicht in het beleggingsbeleid van een fonds. "Fondsen moeten tegenover de deelnemers op een heldere manier aangeven waarom ze bepaalde keuzes gemaakt hebben. Dat moet worden uitgesplitst naar financiële, sociale, ethische en milieuoverwegingen."

Noordman benadrukt dat VB wil doorgaan met het aan de buitenwereld duidelijk maken wat is en wordt gedaan aan verantwoord beleggen. "Maar de uiteindelijke verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij ieder individueel fonds."

Pensioen is voor werknemers na salaris de belangrijkste arbeidsvoorwaarde. Bedrijfstakpensioenfondsen worden gezamenlijk bestuurd door vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers die soms tegengestelde belangen hebben. Hummels heeft in zijn gesprekken over verantwoord beleggen niet veel verschil gemerkt tussen beide groepen. "Bij de werknemersorganisatie staat het onderwerp al langer op de agenda. Maar juist ook de werkgevers blijken bereid hun verantwoordelijkheid op dit gebied te nemen. Werkgeversvoorzitter Benne van Popta van VB is een warm pleitbezorger van verantwoord beleggen. Dit onderwerp wordt stevig opgepakt door ondernemers zelf en ook door de ondernemings- en beroepspensioenfondsen."

Milieuvragen

Noordman voert de eensgezindheid tussen werkgevers en werknemers terug op de gezamenlijke verantwoordelijkheid van beide partijen voor een goede pensioenvoorziening. "Sommige fondsen besteden er aandacht aan, bij andere staat het nog niet bovenaan de agenda en dat laatste is niet per se te wijten aan de werkgevers. Natuurlijk is er nauwelijks discussie mogelijk over zaken waarover internationale overeenkomsten bestaan, zoals kinderarbeid, clusterbommen en landmijnen. Wel is het zo dat werknemersorganisaties van nature iets dichter staan bij de vraagstukken waarover in de internationale arbeidsorganisatie ILO afspraken worden gemaakt, zoals vakbondsvrijheid en minimumloon. Het gaat om andere accenten, niet om grote meningsverschillen."

De werknemersvoorzitter van VB wil nog wel kwijt dat de financiële sector weliswaar een belangrijke rol kan spelen bij verantwoord beleggen, maar dat de primaire verantwoordelijkheid voor sociale, ethische en milieuvragen toch bij ondernemingen en overheden ligt. "Grote bedrijven hebben veel meer invloed, onder meer op wat er bij de toeleveranciers gebeurt. Regeringen kunnen in hun eigen land en in internationaal verband ook invloed uitoefenen. We moeten niet alleen druk leggen op de pensioenfondsen en alleen van hen alle verbeteringen in de wereld verwachten. Als alle bedrijven maatschappelijk verantwoord zouden ondernemen, zouden beleggingen in die ondernemingen automatisch verantwoord zijn."

Fonds moet goed luisteren naar belanghebbenden

"Het allerbelangrijkste is dat een pensioenfonds een bewust beleggingsbeleid voert en dat ook regelmatig toetst bij zijn achterban. Actief de dialoog aangaan met belanghebbenden en vooral goed luisteren naar wat zij willen dat het fonds doet. Daar gaat het om." Zo formuleert directievoorzitter Leo Witkamp van Pensioenfonds PNO Media de kern van verantwoord beleggen door pensioenfondsen. Het onderwerp staat al sinds 2002 op de agenda bij het vrijwillige bedrijfstakpensioenfonds voor de mediasector, dat met een belegd vermogen van 2,7 miljard behoort tot de middelgrote fondsen.

Afgelopen februari heeft PNO Media een nieuwe code maatschappelijk verantwoord beleggen vastgesteld waarbij engagement centraal staat. Via deze engagementbenadering wil het fonds bevorderen dat de overheden en ondernemingen waarin het belegt, handelen in overeenstemming met de beleggingscode. Witkamp: "Als er bij een bedrijf bijvoorbeeld sprake is van kinderarbeid, omdat dat bij de lokale economie hoort, gaat onze nieuw benoemde adviseur de dialoog aan met dit bedrijf om te zoeken naar een oplossing die past binnen onze uitgangspunten. Zo zou het opzetten van een school kunnen bijdragen aan een kwalitatief beter leven voor deze kinderen, met meer toekomstperspectief. In de meeste gevallen is een dialoog die kan leiden tot een gedragsverandering beter dan weglopen. Dat geldt bijvoorbeeld niet voor bedrijven die clustermunten maken. Het is niet aannemelijk dat zij ooit iets anders gaan produceren."

PNO Media heeft voor de uitvoering van dit beleid Hermes Equity Ownership Services als adviseur aangetrokken. "Hermes voert ook namens andere partijen engagement uit en kan door zijn omvang en hoogwaardige kennis meer pressie uitoefenen dan een individueel pensioenfonds", verduidelijkt Witkamp. "Wij voeren periodiek overleg met Hermes over wat er speelt, zodat wij ook zelf kunnen uitleggen hoe ons vermogen verantwoord wordt belegd."

Begin dit jaar heeft PNO Media ook de lijst uitgebreid van bedrijven waarmee het geen zaken wil doen. Daarop staan nu negentien wapenproducenten en negen bedrijven die bontproducten maken en verkopen.

PNO Media werkte al aan de aanscherping van het beleggingsbeleid voordat het televisieprogramma Zembla voor ophef zorgde. "We hebben niet veel reacties gehad op de uitzending, maar het waren wel felle, negatieve reacties", zegt Witkamp. "Het proces is daardoor in een stroomversnelling geraakt. Wij zijn prima in staat gebleken een effectief en innovatief beleid te ontwikkelen. Het aangaan van een dialoog is voor vroegere critici zelfs een reden om te stellen dat wij met ons beleid vooroplopen en in de financiële sector een voorbeeldfunctie vervullen."